

НАБЛИЖЕННЯ ТЕМРЯВИ.

ПЕРЕДЧУТТЯ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ПРОЗРІННЯ

Радянський комунізм (ідеологія, внутрішня і зовнішня політика, практика державного будівництва, культура), задуманий Леніним і втілений у життя Сталіним, нагадував гігантську матрьошку. Зовнішня її оболонка складалася з привабливих гасел щастя трудящих усього світу, інтернаціональної дружби і рівності всіх народів.

Всередину цієї чарівної зовнішньої оболонки була вклада на друга матрьошка, теж червона, теж розфарбована в кольори райського майбутнього, але з певним суттєвим уточненням: серед усіх об'єднаних комунізмом рівних націй є рівніша. З'являється проголошений Сталіним «старший брат» – російський народ. Підкреслюється його центральна, провідна, історично обумовлена лідируюча роль в комуністичному таборі – як самозрозуміла після перемоги СРСР в Другій світовій війні.

Народ цей, злидений, гноблений віками і безмежно терплячий, часами сентиментально добрий, але переважно жорстокий як до чужинців, так і до «своїх», охоче погодився зі своєю панівною правлячою роллю й міцно тримав у мозолястих руках своїх гвинтівку, серп, молот і нагайку для підтримання комуністичного порядку серед «молодших» своїх братів – китайців, німців, поляків, румун, мадьяр та інших народних демократів, але в першу чергу для поневолення українців,

поіменованих МАЛОросами. Духовною зброєю народу-гегемона, його м'якою (а інколи й дуже твердою) силою стала російська мова.

Але на цій матрешці, скупаній у крові поневолених народів, не скінчилася вигадлива фантазія творців улюбленої російської іграшки. Виявилось – для багатьох це стало несподіванкою – що всередині другої червоної матрешки таємно причаїлася третя, головна – як голка в яйці Кощея – лялька чорного кольору, древня і геть позбавлена оманливо європейського соціалістичного глянцю. Ця матрешка московського походження з XIV–XVI вв. стала серцевиною цілої «інтернаціональної» конструкції. В ній закодований домінантний геном російського народу: геном расової зверхності цього племені, його месіанської ролі, чорносотенної богообраності російських завойовників, що прагнуть владарювати над світом під будь-яким прапором – біло-жовто-чорним, червоним, біло-синьо-червоним чи якимось іншим. Генераліссімус Суворов, генерал-фельдмаршал Паскевич, генерал Денікін, маршал Жуков, генерал Герасімов – брати по крові, породження чорної російської матрешки.

Мільйони трудящих усього світу, що повірили в міраж першої матрешки, десятки тисяч лівацьких інтернаціональних інтелігентів – «корисних ідіотів» – які запліщували очі на страшні злочини російських комуністів – або не бачили чорної, ГОЛОВНОЇ матрешки, або намагалися не помічати її, хоча вони люто викривали злочини нацизму.

Великою помилкою ряду демократичних рухів, що виникли упродовж 1980-х років у Радянському Союзі і – паралельно – хибною ілюзією ряду країн Заходу, які перемогли СРСР у холодній війні – було уявлення про комунізм як виключно першу та другу матрешки, тобто як явище жахливої помилки європейського соціалізму, девіацію марксового вчення, злочин Леніна–Сталіна–Троцького та купки інородців-фанатиків, які незбагненим чином змогли подвинути святий,

чистий, християнський люд Росії на нечувані масові вбивства, на знищення аристократії, буржуазії, інтелігенції, середнього класу трудових, підприємливих людей, ліквідацію церкви, викорінення суспільної християнської моралі, депортації цілих народів. Про головну, визначальну роль третьої, чорної матрешки мовили лише окремі, найбільш вникливі мислителі й політики. Ось що писав сто років тому великий філософ-кіянин Н. В. Бердяєв:

«Большевизм есть русское, национальное явление, это наша национальная болезнь, которая и в прошлой русской истории всегда существовала, но в иных формах». (1917)

«Большевизм есть не внешнее, а внутреннее для русского народа явление, его тяжелая духовная болезнь, органический недуг русского народа. Большевизм есть лишь отображение внутреннего зла, живущего в нас». (1924)

«Тяжка духовна хвороба» носила назву «російський шовінізм». Поєднаний із зятим імперським духом, він породжував ксенофобію, антисемітизм, неприязнь до чужаків: чи давно ненависть до жидів та ляхів, чи сучасне бажання знищити америкосів та «укрів» (українців), «прибалтів» та інших ворогів Росії.

Ліберальні демократи на Заході та в СРСР 1980–1990-х років у масі своїй не схотіли прислухатись до попереджень націоналістів, насамперед українських і польських (врешті-решт, саме слово «націоналізм» з огляду на злочини німецького націонал-соціалізму довгий час не було популярне), які вповні спізнали всю жорстокість таємничої «російської душі», вбивчу силу таких аргументів, як сибірська каторга, масові розстріли й депортації, морок концтаборів, голодомор й знищення національної ідентичності шляхом насильницької русифікації.

Внаслідок цієї помилки – несприйняття євразійського державного утворення в ролі зловісної трирівневої матрешки, невіри в існування її чорної серцевини, що визначала істо-

ричну долю Росії, виникла ілюзія, яка тимчасово перетворилася на певну політичну доктрину.

Здавалося, що достатньо знищити радянську державу й захоронити комуністичну партію, замінити застарілу революційну ідеологію ленінізму–сталінізму–троцькізму на ринково-споживацьку жадоху збагачення – й світове Зло буде назавжди переможене і настане щасливий кінець історії, оспіваний Фукуямою.

На жаль, жертвою цієї ілюзії стали Сполучені Штати часів президента Б. Клінтона, які кинулися рятувати Росію – цю нещасну жертву комунізму – згідно з тимчасовою доктриною «Russia is first», вкладаючи величезні кошти, негайно розкрадені невдячними аборигенами, деякі з яких стали мільярдерами. Америка намагалась зітерти з обличчя Росії комуністичний грим, не помічаючи спочатку, як з-під маски Червоної Утопії починають проглядати вічні риси Утопії Чорної, тої, що походить ще з часів царя Івана Грозного та опричників, збагаченої вченням нового російського фашизму, нових ядерних геополітичних претензій на світове панування.

Історія поступового – і несподіваного для багатьох – відродження Імперії Зла, її новітнього втілення в бандитсько-чекістській диктатурі путіна є надзвичайно повчальною і чекає на свого дослідника. Так регенеруються примітивні організми – черв'яки чи амфібії: розрізані на частини, вони знову зростаються, знову відновлюють свої звички і смаки.

У цій книзі я не претендую на наукове дослідження процесу регенерації чорносотенно-месіанської Росії (можу лишень порекомендувати прочитати такі книжки, як «Черная сотня. Происхождение русского фашизма» Волтера Лакера, 1994, або «Черный ветер, белый снег. Новый рассвет национальной идеи» Чарлза Кловера, 2017). Я ж викладаю історію своїх власних спостережень і висновків з позицій письменника, державного діяча, посла України, політичного аналітика, свідка і учасника багатьох важливих подій внутрішнього й міжнародного життя.

Почну з року 1991-го – визначального в історії України і в моєму житті: виступаючи 26 серпня в Кремлі на засіданні Верховної Ради СРСР – першому після провалу ГКЧП у спробі державного перевороту – я зачитав у присутності М. Горбачова перекладений мною на російську мову Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою напередодні – 24 серпня. Акт був зустрінутий мертвою тишею залу; ніхто з російських колег не привітав цю страшну для імперії новину, тільки Анатолій Собчак, з яким склалися в мене непогані відносини, побажав нам, українцям, не розривати дружні зв'язки з російськими демократами. На їхній новомові це означало – залишатись під владою Москви. Невдала спроба ГКЧП запобігти розпаду Радянського Союзу, хоч і формально засуджена, знайшла позитивний відгук в серцях значної частини російського політичного істеблшменту.

Проголошення державної незалежності України було зустрінуте в Москві з безсилою люття, бажанням помсти і мрією про швидке повернення, приповзання «блудної доньки» в невірільниче стійло «старшого брата». В своєму політичному щоденнику тих часів я зазначав, що «упродовж століть Росія і Україна існували не як справжні брати, що кожен з них має право на власну домівку і власну долю, а як сіамські близнюки, що намертво зрослися через вроджену ваду. Один з близнюків – велетень, що його підживлювала кров близнюка меншого (України). Куди б не пішов близнюк-велетень, до якої б авантюри не встряв, до якого воєнного походу не подався б – чи то на Польщу, на Фінляндію, на Кавказ чи Туркестан, на Японію, Балкани чи до Афганістану – всюди тягав за собою близнюка меншого, хотів той цього чи ні. Відносини між цими близнюками існували у вимірах зворотної пропорційності: що було вигідним для велета, що робило його сильнішим і агресивнішим – те приносило меншому близнюку нещастя, втрати, страждання, знесилювало його» (УВВ, с. 275–276).

Акт проголошення державності України, свідком і учасником якого я став, був першим, багато в чому символічним, але

історично значущим і рішучим кроком з розділення сіамських близнюків. Перебуваючи під впливом ще неповні усвідомлених грандіозних глобальних подій, будучи в полоні початкової ейфорії та оптимістичних сподівань (мрійники вірили у швидке перетворення України на Німеччину чи Швейцарію; інші романтики були переконані, що демократична Росія стане найближчим другом і союзником демократичної України), багато з націонал-демократів тим не менше гостро відчували приховану загрозу з боку російського близнюка-велетня, хоча й не могли повірити в те, що кривава операція остаточного розз'єднання двох народів відбудеться на полях битв...

Описуючи перші почування тих, хто прийшов творити нову незалежну українську державу, я зазначав:

«Стрілка першого саморобного компасу (нової команди державників) ... інтуїтивно, але безпомилково вказала курс на Захід. ЦЕ БУЛА СПРОБА ВТЕЧІ ВІД ІМПЕРІЇ, від її мертвих обійм, від гарячого дихання концтабірних вівчарок та клацання затворів вологодських конвоїв, від минулого, яке погрожувало стати новим, ЦЕ ЖОРСТОКІШИМ МАЙБУТНІМ. Це був найперший, найчистіший і найсправедливіший порив. Згодом стрілка компаса під впливом потужних магнітних бур затремтіла, почала хитатися в різні боки, обертатися навколо осі...» (УВВ, с. 121).

Праця в якості Надзвичайного і Повноважного посла України в Ізраїлі (1992–1994), Сполучених Штатах і Мексиці (1994–1998) та Канаді (2000–2003) стала неймовірно важливим, якісно новим етапом мого життя, суттєво розширила інтелектуальні горизонти, збагатила мене різноманітною міжнародною та внутрішньодержавницькою інформацією, остаточно сформувала мої геополітичні погляди. Цьому сприяли не лише знайомство з безліччю відкритих і таємних документів й прочитання важливих англійських політичних творів, але й особисті зустрічі з такими видатними історичними персонажами, як майбутній президент Ізраїлю Шимон Перес, віце-президент

США Альберт Гор і класики теорії міжнародних відносин Збігнев Бжезінський та Генрі Кіссінджер. Вважаю себе учнем Збігнева Бжезінського, з яким пов'язували мене добрі особисті відносини і світлій пам'яті якого вирішив присвятити цю книгу.

Сталося так, що в 1998 році Інститут Українських Досліджень Гарвардського університету (США) видав англійською мовою мою книгу «The Strategic Role of Ukraine. Diplomatic Addresses and Lectures (1994–1997)». Ця книга стала важливою подією в моєму творчому житті, бо була першою такого жанру для мене; сама назва «Стратегічна роль України» могла в ті роки становлення слабкої нашої державності й перебування в тіні Росії здатися комусь в США (і безперечно в Росії) гіперболізованою і зухвалою, але час показав, що Україна опинилася в центрі світової історії, а її стратегічна роль зросла до глобального рівня. Ця тема – стратегічна роль України – виявилася для мене однією з центральних у подальших моїх політичних текстах.

Книгу високо оцінив Збігнев Бжезінський, який написав:

«Ваша книга є важливим вкладом до кращого розуміння місця України в світі та української зовнішньої політики. Це розуміння є необхідним, якщо Америка і Україна зможуть викувати по-справжньому міцне й ефективне партнерство. З цієї причини я вітаю і схвалюю появу книги та розглядаю її як визначну віху в консолідації позиції України».

Пророче передбачення Збігнева Бжезінського щодо «міцного і ефективного» партнерства США і України збулося: ми стали стратегічними союзниками у війні проти спільного ворога – рашистської Росії.

Переглядаючи недавно цю книгу, присвячену моїй дружині Марії, я віднайшов у ній багато прихованих сигналів тривоги, спрямованих у майбутнє. Так трапляється з текстами, присвяченими болючим, довготривалим (якщо не вічним) проблемам буття – війні, миру, цивілізаційним конфліктам і розломам, зникненню чи відродженню націй. У газетах часів Першої сві-